

MEHMET KANATLI • Hayvanların Sefaleti

The Poverty of Animals. Towards a Marxist Theory of Animal Welfare

© 2023 Mehmet Kanatlı

Bu kitabın yayın hakları Taylor & Francis Group'un
bir alt markası olan Routledge'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 3752 • Politika Dizisi 269

ISBN-13: 978-975-05-4044-8

© 2026 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2026, İstanbul

EDİTÖR Mehmet Atala

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Berkay Üzüm

DİZİN Deniz Eroğlu

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44870

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6/41

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 32 38

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No. 6

Bağcılar 34218 İstanbul • Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

MEHMET KANATLI

Hayvanların Sefaleti

Marksist Bir Hayvan Refahı
Teorisine Doğru

The Poverty of Animals
Towards a Marxist Theory of Animal Welfare

MEHMET KANATLI Yüksek lisans derecesini Manchester Üniversitesi Siyaset Teorisi Anabilim Dalı'nda "John Stuart Mill ve Karl Marx'ta Özgürlük Kavramı" başlıklı çalışmasıyla, doktora derecesini ise ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda "Thomas Hobbes'tan John Rawls'a Modern Dönem Sözleşmecilerde Özel Mülkiyet, Özgürlük ve Düzen" başlıklı teziyle almıştır. Halen Hitit Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Kanatlı, çalışmalarını ağırlıklı olarak siyaset teorisi kapsamında değerlendirebilecek özgürlük, faşizm, mülkiyet, toplumsal düzen, hayvan hakları, Marksist teori ve eleştirel siyaset düşüncesi alanlarında sürdürmektedir. Siyasal teorinin klasik ve çağdaş tartışmalarını farklı toplumsal ve siyasal sorunlarla ilişkilendiren yazarın yayımlanmış eserleri şunlardır: *Emek, Özgürlük ve Strateji Üzerine Diyaloglar* (Akademisyen Kitabevi, 2020), *Private Property, Freedom and Order: Social Contract Theories from Hobbes to Rawls* (Routledge, 2021), *The Poverty of Animals: Towards a Marxist Theory of Animal Welfare* (Routledge, 2022), *Salt Akılcı Olmayan Liberalizm: Hume ve Kant* (Çizgi, 2022); *Hayvanların Sefaleti - Marksist Bir Hayvan Refahı Teorisine Doğru* (İletişim, 2026). *Tragedy of Human Existence - From Historical Fascism to New Fascism* başlıklı kitabı Bloomsbury Publishing tarafından yayına hazırlanıyor.

Marx ve Jenny'nin oğlu Edgar'ın anısına...

İÇİNDEKİLER

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ	9
----------------------------	---

Giriş	13
-------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

Neden Marksist Bir Hayvan Refahı Teorisine İhtiyaç Duyuyoruz?	35
Fayda-temelli yaklaşım	38
Hak-temelli yaklaşım	44
Erdem-temelli yaklaşım	52
Sezgi-temelli yaklaşım	57
Vatandaşlık-temelli yaklaşım	62
Güncel teorik yaklaşımların eleştirel değerlendirmesi	68

İKİNCİ BÖLÜM

Marx ve Hayvan Refahı	87
Marx'ın kuramı insan-merkezci ve türcü müdür?	
Ya da türsel varlık kuramı bize ne anlatmaktadır?	90
İnsan-hayvan diyalektiğinin ontolojik temeli olarak insan emeği	109
İnsan-hayvan diyalektiği bağlamında insan emeğinden tarihsel kopuş	123
Sonuç	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kapitalizm ve Hayvanların Yoksulluğu	133
İnsan emeğinin metalaşması, insan olmayan hayvanlar ve doğa.....	139
İnsan-hayvan diyalektiği bağlamında insanların yabancılaştımasını yoğunlaştıran bir süreç olarak kapitalizm.....	155
Yeni bir insan-hayvan diyalektiğini inşa etmenin potansiyel bir yolu olarak kapitalizm.....	163
Sonuç.....	171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hayvan Refahı İçin Ne Yapılabilir?	175
Sivil toplumun işlevselliği üzerine.....	181
Hayvan refahı bağlamında yeni toplumsal hareketlerin politik özne konumu.....	191
Özneyi emek bağlamında yeniden konumlandırmak.....	205
Özet.....	218
Sonuç	221
<i>KAYNAKÇA</i>	229
<i>DİZİN</i>	237

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

İlk baskısı 2022 yılında Routledge tarafından yapılan bu eserin Türkçe okurla buluşması, benim için yalnızca daha önce İngilizce yayımlanmış bir çalışmanın başka bir dile çevrilmesinden ibaret değil. Bu kitap, hayvan meselesi üzerine uzun süredir devam eden düşünsel bir arayışın ürünü olduğu kadar, Türkiye’de giderek görünürlük kazanan hayvan hakları ve hayvan refahı tartışmalarına teorik bir katkı sunma çabasının da bir sonucu. Kitabın ilk yayımlanmasının üzerinden birkaç yıl geçtikten sonra Türkçeye kazandırılması, çalışmanın ortaya çıktığı entelektüel bağlam ile bugün içinde bulunduğumuz toplumsal ve siyasal koşullar arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmek için de bir fırsat sunuyor.

Hayvanların insanların ekonomik, toplumsal ve kültürel faaliyetleri sonucunda karşı karşıya kaldıkları sorunlar yeni değil. Buna rağmen, hayvan meselesinin bağımsız ve sistematik bir teorik tartışma alanı haline gelmesi, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğinde belirginleşmiştir. Peter Singer’ın 1975 yılında *Animal Liberation*¹ adlı çalışmasının yayımlanması bu

1 Peter Singer, *Animal Liberation*, A New York Review Book, New York, 1975 [Hayvan Özgürleşmesi, çev. Hayrullah Doğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2018].

açıdan önemli bir dönüm noktasıdır. Singer ile birlikte hayvanların maruz kaldıkları acı, sömürü ve öldürülme biçimleri, yalnızca bireysel ahlâki tercihler bağlamında değil, felsefi bir sorun olarak da tartışılmaya başlanmıştır. Sonraki dönemde Tom Regan, Rosalind Hursthouse, David DeGrazia, Sue Donaldson ve Will Kymlicka gibi düşünürlerin katkılarıyla hayvan meselesi, ana akım ahlâk felsefesinin başat konularından biri haline gelmiştir.

Şüphesiz, bu literatürün gelişmesi önemli bir kazanımdır. Ancak aynı zamanda, elinizdeki kitabın temel çıkış noktasını oluşturan sorunsal da tam burada ortaya çıkıyor: Hayvanların içinde bulunduğu koşulları yalnızca ahlâki statü, hak, erdem, acı ve haz ya da vatandaşlık gibi kategoriler üzerinden açıklamak yeterli midir? Hayvanların günümüzde karşı karşıya kaldıkları yoksulluğu ve refah kaybını ortaya çıkaran tarihsel ve toplumsal koşulları dikkate almadan bu sorunların kalıcı biçimde aşılması mümkün müdür? Daha basit bir biçimde sorarsak, doğayı, hayvanları ve insan emeğini metalaştıran kapitalizmi ortadan kaldırmadan hayvan refahını gerçek anlamıyla tesis etmek mümkün müdür? Bu kitapta verdiğim yanıt olumsuzdur. Hayvan meselesini yalnızca etik bir problem olarak değil, aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve maddi bir problem olarak ele almak gerektiğini düşünüyorum. Bu nedenle çalışmanın merkezine “hayvan sefaleti” kavramını yerleştirdim. Hayvan sefaleti ile hayvan refahını birbirinin karşıtı olarak düşünmek, hayvanların yaşadığı sorunları tek tek olaylar veya bireysel kötü muamele örnekleri üzerinden değil, bunları üreten toplumsal ilişkiler bütünü içerisinde değerlendirmemize olanak sağlıyor. Bu yaklaşım, aynı zamanda insan, hayvan ve doğa arasındaki ilişkinin tarihsel niteliğini görünür kılıyor.

Kitabın Marksist niteliği de esas olarak bu noktada ortaya çıkıyor. Marx'ın toplumsal teorisinin hayvan refahı açısından taşıdığı imkânların literatürde hak ettiği ölçüde değerlendirilmediğini düşünüyorum. Elbette Marx'ın doğrudan ve sistematik bir “hayvan refahı teorisi” geliştirdiğini iddia etmiyorum. Böyle bir iddia, Marx'ın metinlerinin kapsamını aşan bir yo-

rum olacaktır. Burada yapmaya çalıştığım şey, Marx'ın emek, yabancılaşma, üretim biçimi, metalaşma, doğa ve insan arasındaki ilişkilere dair geliştirdiği kavramsal çerçeveden hareketle hayvan meselesini yeniden düşünmenin mümkün olduğunu göstermektir. Bu bakış açısından hayvanların kapitalist toplumdaki konumu, yalnızca insanların hayvanlara yönelik bireysel tutumlarının sonucu olarak açıklanamaz. Hayvanların yaşamlarının, bedenlerinin ve emeğinin metalaştırılması; doğanın sermaye birikiminin ihtiyaçlarına tâbi kılınması ve insan emeğinin de benzer bir süreç içerisinde yabancılaşması, aynı toplumsal ilişkinin farklı görünümleridir. Bu nedenle hayvan refahı sorunlarını kapitalist üretim biçiminden bağımsız düşünmek, sorunun yalnızca sonuçlarıyla ilgilenmek anlamına gelebilir. Kitabın temel iddiası, hayvan yoksulluğunun günümüzde ulaştığı boyutları anlayabilmek için hayvan-insan-doğa ilişkisinin kapitalist metalaşma süreci içerisinde geçirdiği dönüşümü kavramamız gerektiğidir.

Türkçe literatür açısından bakıldığında ise, yukarıda ismini verdiğimiz teorisyenlerin hayvan refahına yönelik başlıca eserlerinin neredeyse tamamının İngilizceden Türkçeye çevrildiğini görmekteyiz. Bu teorisyenlerin dışında, Türkiye'de hayvan meselesiyle ilgili ilk önemli çalışmalardan biri, 2016 yılında Engin Arıkan tarafından kaleme alınan *Hayvan Hakları – İnsan Hukuku* adlı eserdir. Bunun yanı sıra, özellikle son on yılda Türkiye'de hayvan hakları ve hayvan refahı üzerine yazılan lisansüstü tezlerin ve yayımlanan makalelerin sayısında da belirgin bir artış gözlemlenmektedir. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, hayvan meselesi alanının Batı dünyasıyla kıyaslandığında Türkiye'de hâlâ görece genç bir araştırma sahası olması, bir yandan önemli bir teorik eksikliğe işaret ederken diğer yandan yeni tartışmalar için geniş bir alan açıyor. Özellikle de hayvan hakları literatürünün uluslararası ölçekte genişlemesine rağmen, Marksist perspektiften hayvan refahını doğrudan teorik bir sorun haline getiren çalışmaların sayısı hem dünyada hem de ülkemizde hâlâ sınırlı. John Bellamy Foster başta olmak üzere bazı Marksist düşünürlerin doğa, ekoloji, kapita-

lizm ve hayvan meselesi arasındaki ilişkiye yaptıkları önemli katkılar bulunuyor. Bununla birlikte, Marksist teorinin, hayvan refahı sorununa nasıl özgün bir teorik çerçeve sağlayabileceği konusunda hâlâ üzerinde çalışılması gereken geniş bir alan olduğunu düşünüyorum ki bu kitabı kaleme almamın en önemli gerekçelerinden birini de bu husus oluşturuyor. Bundan daha da önemlisi ise elinizdeki çalışmanın yalnızca akademisyenlere ve hayvan meselesi üzerine çalışan araştırmacılara değil; hayvan-insan-doğa ilişkisi üzerine düşünen herkese ulaşmayı amaçlamasıdır. Çünkü hayvan meselesi yalnızca hayvanlara ilişkin bir mesele olmayıp aynı zamanda nasıl bir toplumda yaşamak istediğimiz, doğayla nasıl bir ilişki kurduğumuz ve emeğe ve üretime nasıl anlam verdiğimizle, kısacası varoluşumuzla yakından ilişkili bir meseledir.

MEHMET KANATLI

2026